

Buugga Daanyeel - Boqol iyo Lixdan iyo Shan

Daahfuridda Dhar-Xidhka Nebiyadeed: Laga soo bilaabo Iskandarka Weyna ilaa Rooma Casriga ah

Jeff Pippenger
2024-03-29

Haddaba waxaynu eegi doonnaa taariikhda dhacday ka dib geeridii kediska ahayd ee Aleksandar Weyne, taas oo astaan u ah muddadii ka bilaabmaysay sannadka 538 ilaa wakhtiga dhammaadka ee 1798.

Oo markuu istaago, boqortooyadiisu way burburi doontaa, oo waxay u kala qaybsami doontaa afarta dabaylood ee samada xaggooda; mana gaadhi doonto farcankiisa, mana ahaan doonto sidii xukunkiisii uu ku talin jiray; waayo, boqortooyadiisa waa la rujin doonaa, oo waxaa heli doona kuwo kale oo aan ahayn iyagaas. Oo boqorka koonfureeduna wuu xoogaysan doonaa, iyo mid ka mid ah amiirradiisa; isna wuu ka sii xoog badnaan doonaa isaga, oo xukun buu yeelan doonaa; xukunkiisuna wuxuu ahaan doonaa xukun weyn. Oo sannadaha dhammaadkooda way is-raaci doonaan; waayo, boqorka koonfureed gabadhiisu waxay u iman doontaa boqorka woqooyi si ay axdi u samayso; laakiinse iyadu ma haysan doonto xoogga cududda; isna ma sii taagnaan doono, ama cududdiisuna ma sii jiri doonto; laakiinse iyada waa la gacangelin doonaa, iyo kuwii keenayba, iyo kii dhalayba, iyo kii wakhtiyadaas iyada xoogga siiyey. Laakiinse laan ka mid ah xididdadeeda ayaa meeshiisii ka soo bixi doonta, taasoo ciidan la iman doonta, oo geli doonta qalcadda boqorka woqooyi, oo iyaga ka gees falan doonta, oo way ka adkaan doontaa; oo weliba ilaahyadoodii, iyo amiirradoodii, iyo weelashoodii qaaliga ahaa ee lacagta iyo dahabka ahaa, maxaabiis ahaan bay Masar u kaxayn doontaa; oo isagu sannado badan ayuu ka sii jiri doonaa boqorka woqooyi. Sidaas daraaddeed boqorka koonfureed wuxuu iman doonaa boqortooyadiisa, dabadeedna wuxuu ku noqon doonaa dalkiisii. Daanyeel 11:4–9.

Ugu dambayntii, markii boqortooyadii Alexander the Great la jebiyey, kuwii u halgamayey gacan-ku-haynta boqortooyadii hore waxay u kala burbureen laba boqortooyo oo waaweyn. Mid waxay xukumi jirtay koonfurta boqortooyadii hore ee Alexander, tan kalena waxay xukumi jirtay woqooyiga. Laga bilaabo markaas, sheekada waxsii sheegidda gudaheeda waxaa si fudud loogu aqoonsadaa boqorka koonfureed iyo boqorka woqooyi. Marka halganka xukunka dunida uu gaaro heer lagu sawirayo oo keliya boqorka woqooyi iyo boqorka koonfureed dhexdooda, calaamadaha labadaas boqortooyo waxay sii socdaan cutubka oo dhan.

Aayadda shanaad, boqorkii koonfureed waa la taagyeleeyey, wuuna xoog badan yahay; hase yeeshee boqorkii woqooyi isna waa xoog badan yahay, boqortooyadiisuna way ka sii weyn tahay. Dabadeed aayadda lixaad, boqorkii koonfureed wuxuu soo jeediyaa axdi-isbahaysi uu la galo boqortooyada woqooyi. Heshiiska nabadda waxaa lagu sugay boqorkii koonfureed oo gabadhiisa siiyey boqorkii woqooyi, si boqorkii woqooyi uu guursado iyada oo uu isbahaysigooda ku ansixiyo xidhiidh qoys. Boqorkii woqooyi wuu aqbalay, naagtiisiina wuu ka tegey, wuxuuna guursaday

amiiraddii ka timid koonfurta, sidaasna isbahaysigii ayaa loo bilaabay.

Ugu dambayntii amiiraddii koonfureed waxay dhashaa wiil- ilmo ah, hase yeeshee aakhirinii boqorkii woqooyi wuxuu ka daalaa xaaskiisa cusub, wuuna iska fogeeyaa, sidii uu ku sameeyey xaaskiisii hore, dabadeedna xaaskiisii kowaad ayuu soo ceshadaa; laakiin isla markii naagtii hore dib loo soo celiyo oo ay hesho fursad, waxay dishaa boqorkii woqooyi, aroosaddiisii koonfureed, ilmaheedii, iyo dhammaan dadkeedii Masriyiinta ahaa ee la socday. Falka ay naagtii hore ku dishay amiiraddii koonfureed iyo ilmaheedii wuxuu ka cadhaysiiyaa qoyska amiiradda koonfureed, waxaana mid ka mid ah walaalaheed kiciyaa ciidan oo weeraraa boqortooyadii woqooyi.

Ciidanka koonfureed ayaa ka adkaata boqorka woqooyi, dabadeedna naagtii hore ee dishay boqorka woqooyi, iyo aroosaddiisii koonfureed iyo ilmihii ay dhashayba waa la dilaayaa. Wiilka naagtii hore, oo markii aabihii dhintay loo caleemo saaray inuu noqdo boqorka xukuma woqooyiga, ayaa la qabtaa oo boqorka koonfureed dib ugu kaxeeyaa Masar, isaga oo la socda qaar ka mid ah agabkii iyo sanamyadii Masar ee boqortooyada woqooyi dagaalladii hore kaga soo qaaday boqortooyada koonfureed. Markii uu Masar gaaro, boqorkii woqooyi ee la qabtay ayaa faras ka dhaca oo dhinta. Uriah Smith taariikhda sidan ayuu u aqoonsadaa.

“AAYADDA 6. Oo dhammaadka sannadaha way isu tegi doonaan; waayo, gabadhii boqorka koonfureed waxay u iman doontaa boqorka woqooyi si ay heshiis u samayso; laakiinse iyadu ma sii haysan doonto xoogga gacanta; isaguna ma taagnaan doono, ama gacantiisu; laakiinse iyada waa la gacangelin doonaa, iyo kuwii iyada keenay, iyo kii iyada dhalay, iyo kii iyada wakhtiyadan ku xoogeeyey.”

“Waxaa jiray dagaallo soo noqnoqda oo u dhexeeyey boqorradii Masar iyo Suuriya. Gaar ahaan sidan bay ahayd xilligii Ptolemy Philadelphus, oo ahaa boqorkii labaad ee Masar, iyo Antiochus Theos, oo ahaa boqorkii saddexaad ee Suuriya. Ugu dambayntiina waxay ku heshiyeen inay nabad sameeyaan iyadoo shuruuddu tahay in Antiochus Theos ka fogeeyo naagtiisii hore, Laodice, iyo labadeeda wiil, oo uu guursado Berenice, oo ahayd gabadhii Ptolemy Philadelphus. Sidaas daraaddeed Ptolemy wuxuu gabadhiisii u geeyey Antiochus, isaga oo la siiyey meher aad u weyn.”

“Laakiinse iyadu ma ay sii haysan doonto xoogga cududda;’ taas macnaheedu waa danta iyo awoodda ay ku lahayd Antiochus. Oo sidaas bay noqotay; waayo, wax yar dabadeed, xilli jacayl kaesan ah, Antiochus wuxuu mar kale qasriga ugu soo celiyey naagtiisii hore, Laodice, iyo carruurteedii. Markaas wax sii sheegiddu waxay leedahay, ‘Mana uu sii taagnaan doono isagu [Antiochus], ama cududdiisu,’ ama farcankiisu. Laodice, markii mar kale loo soo celiyey raalli ahaansho iyo awood, waxay ka cabsatay in, isbeddelka dabeecaddiisa awgeed, Antiochus mar kale ceebayn doono iyada, oo uu Berenice dib ugu yeedhi doono; oo iyadoo garatay in aan wax aan ka yarayn dhimashadiisu noqon karin ilaalin wax ku ool ah oo ka dhan ah suurtagalnimadaas, ayay sababtay in wax yar dabadeed sun lagu dilo. Sidoo kale farcankiisii uu ka dhalay Berenice kuma uu guulaysan inuu boqortooyada ka dhaxlo; waayo, Laodice si xeelad leh bay arrimaha u maamushay si ay carshiga ugu xaqiijiso wiilkeeda curadka ah, Seleucus Callinicus.”

“Laakiin xumaantaas oo kale ma sii jiri karin muddo dheer iyadoo aan la ciqaabin, sida sii sheegiddu intaas ka sii saadaalisay, taariikhdi dambena ay u caddaynayso.”

“AAYADDA 7. Laakiinse mid ka mid ah laamaha xididadeeda ayaa booskiisii ka kacaya; oo wuxuu iman doonaa isagoo wata ciidan, wuxuuna geli doonaa qalcadda boqorka woqooyi, wuuna ku samayn doonaa iyaga, wuuna adkaan doonaa. 8. Oo weliba maxaabiis ahaan ayuu Masar ugu kaxayn doonaa ilaahyadoodii, iyo amiirradoodii, iyo weelashoodii qaaliga ahaa ee lacagta iyo dahabka ahaa; oo sannado ka badan boqorka woqooyi ayuu sii jiri doonaa. 9. Sidaas daraaddeed boqorka koonfureed wuxuu iman doonaa boqortooyadiisa, dabadeedna wuxuu ku noqon doonaa dalkiisii.”

“Laantan ka soo baxay isla xididkii Berenice wuxuu ahaa walaalkeed, Ptolemy Euergetes. Markii uusan weli si dhib yar uga dhaxlin aabbihiis, Ptolemy Philadelphus, boqortooyada Masar, ayuu, isagoo ku gubanaya inuu ka aarguto dhimashadii walaashiis Berenice, soo ururiyey ciidan aad u weyn, oo ku duulay dhulkii boqorka woqooyi, taas oo ah Seleucus Callinicus, kii isaga iyo hooyadiis Laodice ay Suuriya ka talinayeen. Oo wuu ka adkaaday iyaga, xataa ilaa uu qabsaday Suuriya, Cilicia, gobollada sare ee ka shisheeya Webiga Yufraad, iyo ku dhowaad Aasiya oo dhan. Laakiin markuu maqlay in kacdoon Masar ka dhacay oo u baahan inuu gurigiisa ku laabto, ayuu bililiqaystay boqortooyadii Seleucus, wuxuuna qaatay afartan kun oo talanti oo lacag ah iyo weelal qaali ah, iyo laba kun iyo shan boqol oo sanamyo ilaahyada ah. Kuwaas waxaa ka mid ahaa sanamyadii Cambyses hore uga qaatay Masar oo u qaaday Faaris. Masriyiintii, iyagoo gebi ahaanba u heellan sanamcaabudid, waxay Ptolemy ugu deeqeen magaca Euergetes, ama Wanaag-falaha, taas oo ahayd maamuus ay ugu wacan tahay inuu sidaas, sannado badan dabadood, dib ugu soo celiyey ilaahyadoodii maxaabiista ahaan loo watay.”

“Tani, sida uu qabo Bishop Newton, waa warbixintii Jerome, oo laga soo xigtay taariikhyahanno hore; hase yeeshee, ayuu yidhi, weli waxaa jira qorayaal jira oo xaqiijiya dhowr ka mid ah isla faahfaahintaas. Appian wuxuu ina ogeysiinayaa in Laodice, markay dishay Antiochus, dabadeedna ka dib isaga ay dishay Berenice iyo ilmaheediiba, Ptolemy oo ahaa wiilkii Philadelphus, si uu uga aarguto dilalkaas, uu ku duulay Suuriya, dilay Laodice, oo u sii gudbay ilaa Baabuloon. Polybius waxaan ka baranaynaa in Ptolemy, oo lagu naanaysi jiray Euergetes, isaga oo aad uga cadhooday sida arxan-darrada ah ee loola dhaqmay walaashiis Berenice, uu ciidan kula baxay Suuriya, oo qabsaday magaalada Seleucia, taas oo sannado ka dibna ay hayeen ciidammada joogtada ah ee boqorradii Masar. Sidaas ayuu ku galay qalcaddii boqorka woqooyi. Polyenus wuxuu caddeynayaa in Ptolemy uu gacanta ku dhigay dalka oo dhan laga bilaabo Buurta Taurus ilaa Hindiya, dagaal iyo iskahorimaad toona la’aan; hase ahaatee, si qalad ah ayuu taas ugu nisbeeyaa aabbaha halkii uu wiilka uga nisbayn lahaa. Justin wuxuu ku adkaysanayaa in haddii aan Ptolemy dib loogu yeedhin Masar kacdoon gudaha ah aawadiis, uu qabsan lahaa boqortooyada Seleucus oo dhan. Sidaas ayuu boqorkii koonfureed ku galay xukunka boqorka woqooyi, dabadeedna ugu noqday dalkiisii, sida nebigu hore u sii sheegay. Oo weliba wuxuu sii noolaa sannado ka badan boqorkii woqooyi; waayo Seleucus Callinicus wuxuu ku dhintay musaafuris, isagoo ka dhashay faraskiisa; Ptolemy Euergetesna wuxuu ka sii noolaa afar ama shan sannadood.” Uriah Smith, Daniel and the Revelation, 250–252.

Astaanta nebinnimo ee Rooma, sidaas darteedna boqorka woqooyi, waa in si loogu taago carshiga ay khasab tahay in la qabsado saddex caqabadood oo juqraafiyeed. Boqorkii ugu horreeyey ee woqooyi dabadeed burburkii boqortooyadii Aleksandar waxaa la dhisay Seleucus Nicator, kaas oo in muddo yar u adeegay sidii janan u hoos jooga Ptolemy (boqorka koonfureed) intii u dhexeysay 316 iyo 312 BC. Aayadda shanaad ayaa arrintan ka hadlaysa markay leedahay, “And the king of the south shall be strong, and one of his princes; and he shall be strong above him.” Ptolemy wuxuu ahaa boqorkii koonfureed, wuxuuna lahaa janan (mid ka mid ah amiirradiisa), kaas oo loo qoondeeyey inuu ka xoog bato Ptolemy, waxaana weedha ugu dambaysa ee aayadda shanaad ay leedahay, “and have dominion; his dominion shall be a great dominion.” Janankii Ptolemy ee Seleucus wuxuu noqon lahaa boqorkii ugu horreeyey ee woqooyi. Laakiin si Seleucus u noqdo boqorka woqooyi, waxay ahayd inuu ka go’o boqorka koonfureed, dabadeedna qabsado saddex meelood oo juqraafiyeed.

Dhulkedii ugu horraysay ee uu Seleucus qabsaday waxay ahayd Bariga sannadkii 301 BC. Dabadeedna wuxuu qabsaday Galbeedka (oo uu haystay kii ka dambeeyey Cassander) sannadkii 286 BC, kaddibna wuxuu qaatay dhulkiisii saddexaad ee Waqooyiga markii uu Lysimachus ka adkaaday sannadkii 281 BC. Boqorkii woqooyi waxaa carshiga lagu taagay sannadkii 281 BC.

Heshiiskii nabadeed ee markii dambe lala galay boqorkii koonfureed wuxuu dhacay sannadkii 252 BC. Lix sano ka dib, sannadkii 246 BC, Berenice (amiiraddii koonfureed), wiilkeedii, iyo dhammaan dadkii la socdayba waa la laayay. Boqorkii koonfureed dabadeed wuxuu qabsaday wiilkii Laodice, Seleucus Callinicus, oo wuxuu dib ula tegey Masar, halkaas oo uu ku dhintay isagoo faras ka dhacay. Xukunkii boqorkii ugu horreeyey ee woqooyi wuxuu socday laga bilaabo 281 BC ilaa 246 BC, taas oo u dhiganta shan iyo soddon sano.

Boqorkii ugu horreeyey ee waqooyiga ee cutubka kow iyo tobnaad, wuxuu ka adkaaday saddex carqaladood oo juqraafiyeed si loogu taago carshiga. Roomaankii jaahiliga ahaa sidoo kale wuxuu ka adkaaday saddex carqaladood oo juqraafiyeed si loogu taago carshiga [Eeg Daniel 8:9], Roomaankii Baadariguna wuxuu ka adkaaday saddex carqaladood oo juqraafiyeed si loogu taago carshiga [Eeg Daniel 7:20]. Roomaanka casriga ahna sidoo kale wuxuu ka adkaadaa saddex carqaladood oo juqraafiyeed si loogu taago carshiga [Eeg Daniel 11:40–43].

Markii lagu adkeeyey carshiga, boqorkii ugu horreeyey ee woqooyi wuxuu xukumay soddon iyo shan sannadood. Markii lagu adkeeyey carshiga, Roomaankii jaahilka ahaa wuxuu xukumay “waqti” (saddex boqol iyo lixdan sannadood). Markii lagu adkeeyey carshiga, Roomaankii baadariga ahaa wuxuu xukumay “waqti, waqtiyo, iyo badh waqti” (kun laba boqol iyo lixdan sannadood). Markii lagu adkeeyey carshiga, Rooma casriga ahi waxay xukumi doontaa afartan iyo laba bilood oo astaan ah (sidoo kale lagu xusay “hal saac”).

Walaasha White waxay inoo sheegaysaa in “inta badan taariikhda ku qoran Daanyeel cutubka kow iyo tobnaad dib loo soo celin doono.” Dabadeedna waxay soo xiganaysaa aayadaha kow iyo soddon ilaa lix iyo soddon, oo waxay tidhaahdaa, “muuqaallo la mid ah kuwa erayadan lagu tilmaamay ayaa dhici doona.” Aayadahaas dhexdeeda Rooma baadariga ah (karaahiyada baabba’siisa), ayaa carshiga lagu “fadhiisiiyaa” sannadkii 538, dabadeedna waxay silicisaa dadka

Ilaah “maalmo badan” (kun iyo laba boqol iyo lixdan sannadood), ilaa “xanaaqii” ugu horreeyey la dhammaystiro sannadkii 1798. Taariikhda aayadaha kow iyo soddon ilaa lix iyo soddon waxaa lagu soo celiyey lixda aayadood ee ugu dambeeya cutubka kow iyo tobnaad, laakiin taariikhdaas sidoo kale si kaamil ah ayaa loogu ekaa aayadaha shan ilaa sagaal.

Aasaaskii Seleucus oo noqday boqorka woqooyi sannadkii 281 BC waxay la jaanqaadaysaa sannadka 538. Labaduba waxay matalaan carshigelinta boqorka woqooyi marka la soo gabagabeeyo qabsashadii saddex caqabadood oo juqraafiyeed. Muddada xukunka baadariga waxaa loo muujiyey siyaabo dhowr ah; kun iyo laba boqol iyo lixdan maalmood, laba iyo afartan bilood, wakhti, wakhtiyada iyo kala badh wakhti, muddo, iyo saddex sano iyo badh. Xukunkii Seleucus wuxuu socday shan iyo soddon sannadood, oo tobnaad, ama meeltobnaad, ee shan iyo soddonka waa saddex iyo badh. Tobnaad ka mid ah shan iyo soddon sannadood waxaa sidoo kale lagu muujin karaa “saddex-dhibic-shan” (3.5) sannadood. “Saddex iyo badh” waa astaan u ah muddada xukunka baadariga.

Baaninnimadu waxay heshay dhaawaceedii dhimashada lahaa sannadkii 1798, markii boqorkii koonfureed, Napoleon Bonaparte (oo macnihiisu yahay “wiilka nasiibka leh”), uu diray janaraalkiisii si uu baadariga maxbuus ugu kaxeeyo. Sannad ka dib, 1799, baadarigii wuxuu ku dhintay masaafuris, sidaas oo kalena waxaa ku dhacay boqorkii ugu horreeyey ee woqooyiga, kaas oo isaguna boqorkii koonfureed maxaabiis ahaan u watay. Seleucus Callinicus wuxuu ku dhintay markuu faras ka dhacay isagoo maxbuus ku ah Masar. Baadariga ayaa ahaa kii dushii bahalka fuulay. Bahalku wuxuu u taagnaa nidaamkii siyaasadeed ee baadariga u adeegsaday inuu ku fuliyo shuqulladiisii shaydaanniga ahaa. Bahalkaas waa la laayay sannadkii 1798, baadarigii ku dul fuulay oo xukumayey bahalkana wuxuu dhintay sannad ka dib. Seleucus Callinicus wuxuu ku dhintay isagoo faras ka dhacaya (bahalkii uu fuushanaa). Maxaabiisnimadii baaninnimada ee 1798 iyo 1799, si qumman ayaa loogu sii tusay maxaabiisnimadii boqorkii ugu horreeyey ee woqooyiga.

Waxa keenay cadhada boqorka koonfureed ku soo degto boqorka woqooyi waxay ahayd axdi nabadeed oo la jebiyey, taas oo uu astaan uga ahaa dhinac loo tuuray Berenice (aroosaddii koonfureed) iyo geerideedii xigtay ee ay ku dishay Laodice. Napoleon wuxuu galay axdi nabadeed oo dhex maray Faransiiskii Kacaanka iyo dawladihii baabbanimada sannadkii 1797. Axdigaas waxaa loogu magac daray magaalada Tolentino ee ku taalla Ancona, Italy, halkaas oo lagu saxeexay. Si rasmi ah wuxuu ku dhammaaday Febraayo 1798, markii Faransiisku baabkii maxbuus ahaan u kaxaystay. Sababta axdigaas loo buriyey waxay ahayd dadaalkii Faransiiska ee uu ku faafinayey Kacaankiisa.

Jeneraal Duphot ee Napoleon waxa uu joogay Rooma sannadkii 1797 isagoo ka mid ahaa ciidankii faransiiska ee duullaanka ahaa ee ay Dirtuwarigu dirtay, kaas oo ahaa dawladtii xukumi jirtay Faransiiska wakhtigaas. Ujeeddada duullaankii Faransiiska ee Talyaaniga, oo ay ku jirtay joogitaanka Jeneraal Duphot ee Rooma, waxay ahayd in lagu taageero Jamhuuriyaddii Rooma, oo ahayd dawlad ku-tiirsan oo cimri gaaban lahayd oo ay ciidammada kacaanka Faransiisku ka dhiseen gacanka Talyaaniga. Faransiisku muddadaas si firfircoon bay ugu lug lahaayeen taageeridda dhaqdhaqaaqyada kacaanka iyo faafinta mabda’ a kacaanka guud ahaan Yurub. Talyaaniga gudaheeda, waxay doonayeen inay afgambiyaan boqortooyooyinka oo ay dhisaan

jamhuuriyado lagu dayday Jamhuuriyadda Faransiiska.

Joogitaanka Duphot iyo falalkiisii Rooma waxay kiciyeen mucaaradad ka timid garabyada muxaafidka ah, oo ay ku jiraan taageerayaashii Dawladihii Baadariga iyo madax-dhaqameedka maxalliga ah. Bishii Diseembar 1797, intii lagu jiray iska horimaad u dhexeeyey ciidammada Faransiiska iyo taageerayaashii Dawladihii Baadariga, General Duphot waa la dilay; sidaasna waxaa loo aasaasay marmarsiinydii uu Napoleon sannadkii xigay ugu diray General Berthier inuu baadariga maxbuus ahaan u qabsado. Heshiis nabadeed oo jabtay oo u dhexeeyey boqorradii koonfurta iyo waqooyiga ayaa labada taariikhoodba ku bixiyey dhiirrigelinta boqorka woqooyi uu boqorka koonfureed maxbuus ugu noqdo.

Aayadda siddeedaad waxay tidhaahdaa, “oo weliba maxaabiis buu Masar u qaadi doonaa ilaahyadooda, iyo amiiradooda, iyo weelashooda qaaliga ah oo lacag iyo dahab ah.” Markii Btolemayos uu Masar ku noqday isagoo aayaddan oofinaya, reer Masar waxay siiyeen magaca “Euergetes” (Samafalaha), iyagoo ku ammaanaya hawshiisii uu dib ugu soo celiyey sanamyadoodii iyo alaabtoodii qadiimiga ahayd ee boqorkii woqooyi hore uga qaatay. Sannadkii 1798, dhacii Rooma ee Faransiisku geystay ayaa dhacay. Taariikhyahannadu waxay qoreen in hal maalin oo keliya lagu arkay shan boqol oo gaadhi oo farasyo jiidayaan, iyagoo ku baxayey magaalada iyadoo ay ilaalinayaan ciidan xoog leh.

Socodkaasi waxay ka koobnayd tiro aad u badan oo farshaxanno qadiimi ah iyo sawirro Renaissance ah oo Faransiisku la wareegayay si waafaqsan heshiiskii nabadeed ee Tolentino oo la jebiyey. Farshaxannadaas waxaa ka mid ahaa kooxda Laocoon, Apollo-ka Belvedere, Gaalkii Dhimanaya, Cupid iyo Psyche, Ariadne ee Naxos, Venus-kii Medici, iyo taallooyinka waaweyn ee Tiber iyo Niil; dunta sawirrada leh iyo rinjiyeyaasha Raphael, oo ay ku jiraan Transfiguration, Madonna di Foligno, Madonna della Sedia, Santa Conversazione ee Titian; iyo shuqullo kale oo badan. Kaddib dhawr sano un bay ahayd markii khasnadahan la xaday lagu soo bandhigay Musee Napoleonian ee Louvre, oo la furay 1807. Sida Ptolemy loogu ammaanay soo celinta khasnadihii Masaarida, ayaa khasnadihii Rooma laga soo qaadayna lagu meeleeeyey qaybta matxafka ee loogu magac daray Napoleon.

Aayadaha shan ilaa sagaal waa isbarbar-dhig qumman oo la leh taariikhda ka bilaabmaysa sannadka 538 kuna dhammaanaysa 1798 iyo 1799. Waxay waafaqsan yihiin aayadaha kow iyo soddon ilaa lix iyo soddon, kuwaas oo lagu matalay lixda aayadood ee ugu dambeeya cutubka, kuwaas oo sharxaya xoojintii ugu dambaysay ee Rooma casriga ah markii ay ka adkaato saddex caqabadood, ugu dambayntiina ay timaaddo dhammaadkeeda iyadoo aan jirin mid caawiya. Markaas aayadda toban waxay ka hadlaysaa taariikhda 1989.

Laakiinse wiilashiisu way kici doonaan, oo waxay soo ururin doonaan ciidan fara badan oo xoog leh; oo mid baa hubaal iman doona, oo sidii daad buu u soo qulquli doonaa oo u gudbi doonaa; dabadeedna wuu soo noqon doonaa, oo mar kale kici doonaa, ilaa qalcaddiisa.
Daanyeel 11:10.

Dhammaystirka taariikheed ee aayadda tobnaad waxay astaan u tahay 1989, markii baabtiisku, isaga oo isbahaysi qarsoon la leh Ronald Reagan, “ku fatahay” oo “ka gudbay” Midowgii

Soofiyeetka, isaga oo ka tegey oo keliya qalcaddiisii (Ruushka), maadaama Midowgii Soofiyeeti (USSR) uu ku burburay dabadii Perestroika.

Oo wakhtiga ugu dambaystana boqorka koonfureed ayaa isaga ku soo kici doona; boqorka woqooyiguna wuxuu ku soo weerari doonaa sida dabayl cirwareen ah, isagoo wata gaadhifardood, iyo fardooley, iyo maraakiib badan; oo wuxuu geli doonaa dalalka, wuuna ku fatahi doonaa oo ka gudbi doonaa. Daniel 11:40.

Taariikhda aayadda tobnaad waxay u taagan tahay aargoosi ka dhan ah ka adkaanshihii boqorka woqooyi uu kaga adkaaday boqorka koonfureed sannadkii 246 BC, waxaana ay astaan u tahay aargoosi ka dhan ah ka adkaanshihii boqorka woqooyi uu kaga adkaaday boqorka koonfureed sannadkii 1798. Aayadda afartanaad waxay ka bilaabatay wakhtiga dhammaadka ee 1798 markii boqorkii koonfureed (Faransiiskii cawaannimada ku dhisnaa) uu dhaawicii dilaaga ahaa gaadhsiiyey boqorkii woqooyi (awooddii baabanimada), waxaana ay ku rumoowday burburkii Midowgii Soofiyeeti wakhtigii dhammaadka ee 1989. Wakhtiga dhammaadka ee 1798 waxaa lagu metelay aayadda afartanaad weedha ah, “Oo wakhtiga dhammaadka boqorka koonfureed ayaa isaga riixi doona.” “Laba-dhibcoodka” (:) ee kala saara qaybta u dambaysa ee aayadda, wuxuu calaamadeeyaa “wakhtiga dhammaadka” ee xiga ee 1989. “Oo boqorka woqooyi ayaa ugu iman doona sida dabayl cirwareen ah, isagoo wata gaadhifardoodyo, iyo fardooley, iyo maraakiib badan; oo wuxuu geli doonaa dalalka, wuuna ku fatahi doonaa oo ka gudbi doonaa.”

Waxaan daraasaddan ku sii wadi doonnaa maqaalka xiga.

“Quruun kasta oo soo galay fagaaraha waxqabadka waxaa loo oggolaaday inuu booskiisa dhulka qabsado, si loo arko bal inuu ka soo bixi doono qasdiga ‘Ilaaliyaha iyo Kan Quduuska ah.’ Wax sii sheegiddu waxay raadraacday koritaankii iyo dhicitaankii boqortooyooyinkii waaweynaa ee dunida—Baabuloon, Maado-Faaris, Giriig, iyo Rooma. Mid kasta oo kuwan ka mid ah, sida quruumaha awooddoodu ka yaraydba, taariikhdu way isku celisay. Mid walba wuxuu lahaa muddadiisii imtixaanka, mid walbana wuu ku guuldarraystay; ammaantiisii way libdhay, xooggiisiina wuu tegay, booskiisiina waxaa qabsaday mid kale...”

“Koritaanka iyo dhicitaanka quruumaha sida loogu muujiyey bogagga Qorniinka Quduuska ah, waa inay ka bartaan sida aan waxba u ahayn ammaanta dusha sare iyo tan dunyadu. Baabuloon, iyada oo leh xooggeedii oo dhan iyo haybaddeedii, oo wax la mid ah dunideenu tan iyo markaas dambe aanay arag,—xoog iyo haybad dadkii waagaas joogay ula ekaayeen kuwo aad u sugan oo waaraya,—sidee bay gebi ahaanba u baabba’day! Sida ‘ubaxa cawska’ ayay u halligantay. Sidaas oo kale ayay u halligmaan wax kasta oo aan Ilaah saldhig u ahayn. Keliya waxa ku xidhan qasdigiisa oo muujiya dabeecaddiisa ayaa sii jiri kara. Mabaadi’diisu waa waxyaalaha keliya ee sugan ee dunideenu taqaan.” Education, 177, 184.